

ONDER de weinig geïnspireerde titel „Acht over Gorter” is een reeks beschouwingen over (diens) poëzie en politiek onder redactie van Garmt Stuiveling’ verschenen. Het zal wel toeval wezen, maar de verzameltitel „Acht over Gorter” doet mij wat al te sterk denken aan „Tien over rood”, die al weer enkele jaren geleden door Nieuwlinkers uit de Partij van de Arbeid is gepubliceerd.

De bundel opent met de bijdrage „Kroniek van een hartstochtelijk leven” van de hand van de redacteur. In de hem eigen verzorgde stijl noteert Stuiveling het leven van Herman Gorter (1864-1927). Soms zou men een iets minder beknopt relaas gewenst hebben en wat meer psychologische typering, in de eerste plaats van de dichter zelf, maar ook van zijn vrouw en minnaressen. Intussen is het een uiterst leesbaar stuk met veel wetenswaardigheden geworden.

De oudheid

De tweede studie is van M. F. Fresco: „Herman Gorter en de klassieke oudheid”. Hierin onderzoekt de auteur de betekenissen van de Griekse en Latijnse literatuur voor de poëzie van Gorter. Verder stelt hij zich de vraag, wat Gorter aan theorievorming over de klassieke literatuur en cultuur gezegd heeft. Met dichters als Kloos, Boutens, Leopold, Dèr Mouw, enz. had Boutens gemeen, dat zij allen in de klassieke taal- en letterkunde waren gepromoveerd. Het eerste proefschrift van Gorter werd afgekeurd, op het tweede, waarover hijzelf ontevreden was, verkreeg hij zijn doctorsbul. Fresco behandelt dit proefschrift over de beeldspraak (metaforen) bij Aischulos uitvoerig en wijst voortdurend op de tekstinterpretaties van Gorter. Deze bezitten telkens één uitgangspunt: elke beeldspraak moet gebaseerd zijn op een werkelijk gezien beeld. Daarom stelt Fresco, dat Gorters eigenlijke voorkeur in de klassieke literatuur uitgaat naar Homeros. De zogenaamde homerische vergelijkingen in „Mei” en „Pan” tonen dit zijns inziens aan. Uitermate boeiend is het betoog van Fresco te volgen, waaruit blijkt, dat men zeer terughoudend de term „homerische vergelijking” op Gorters poëzie van toepassing mag achten. Van een rechtstreeks en (vers-)technische beïnvloeding van Homeros op Gorter is vrijwel nooit – bewijsbaar – sprake. Interessant is de opvatting van deze auteur, dat Gorter, om zo te zeggen van nature uit, door zijn visuele instelling, openstond voor de opvattingen van Lenin over de functie van poëzie in de maatschappij.

Anderzijds laat een scriptie van de student Gorter over Horatius zien, dat deze dichter al evenzeer van nature uit geïnteresseerd was in de relatie tussen dichtkunst en maatschappij. Heel gedegen betreft Fresco daarbij Gorters opvattingen uit verschillende publicaties, bijvoorbeeld uit de „Kritiek op Tachtig” en uit zijn posthuum verschenen werk „De grote dichters”. De behoefte van Gorter om de grote dichters aller tijden naar belangrijkheid te klassificeren is vanuit diens socialistische levensvisie wel verklaarbaar, maar bezit geen universele geldigheid. Evenmin bezit een degelijke algemene geldigheid het herleiden van de natuurpoëzie tot surrogaat, tot uitwijkmogelijkheid voor gemeenschaps-poëzie, wanneer de weg van de dichter naar de gemeenschap, waarbinnen hij leeft, verstopt is. Dergelijke denkbeelden waren en zijn niet houdbaar. Vaak onderschrijft Fresco de meningen over bepaalde Griekse en latijnse dichters van Gorter, zonder nochtans diens redeneringen te volgen.

Acht studies over Herman Gorter

POEZIËKRONIEK

door Ton Luiting

Tachtig

Gorter publiceerde in de Nieuwe Gids. In 1889 werd zijn gedicht, bestaande uit 4.400 regels, „Mei”, in druk uitgegeven. In dit epos werd veel van de idealen van de literaire beweging, die naar de decade van hun optreden, de Tachtigers heet, geraakt. Enno Endt onderzoekt de verhouding van Gorter met Tachtigers als Kloos, Diepenbroek, Van Eeden, Verwey, Van Deyssel. In 1898 verschijnt in De Nieuwe Tijd het eerste hoofdstuk van Gorters „Kritiek op de literaire beweging van 1880 in Holland”. Gorter stelt daarin dat de kunst in de economische toestand van de maatschappij wortelt. Dit uitgangspunt ging rechtstreeks in tegen dat van Albert Verwey, die de cultuur organisch in zijn ontwikkeling en bloei voorstelde. Deze idealistische verklaring beantwoordde uiteraard niet aan de materialistische van Gorter. Men zocht en vond eigen wegen; de vrienden van weleer kwamen tegenover elkaar te staan. Alleen Lodewijk van Deyssel hield zich buiten de openbare discussie. Ook al was hij het met de marxistische maatschappij- en literaire opvattingen van Gorter oneens, hij bleef grote genegenheid voor de dichter van de „Mei” en de sensitivistische verzen koesteren.

Anderen

A. L. Constandse gaat in op de betekenis van Baruch de Spinoza, wiens filosofie als katalysator op de „burgerlijke” Gorter inwerkt. De auteur toont aan, dat deze „bekering” tot het Spinozisme lang niet zo incidenteel was, als wel eens wordt aangenomen, maar deel uitmaakte van een rond de eeuwwisseling sterke stroming binnen de culturele ontwikkeling. Aardig is het om bepaalde interpretatieverschillen bij de acht auteurs over Gorter te signaleren. Op pagina 227 schrijft Constandse over „zijn oergezonde, driftmatige hang naar de natuur”, wat mij niet wel in overeenstemming lijkt met wat Fresco over „natuurpoëzie” opmerkt. Fr. de Jong Edz. komt in „Herman Gorter en Marx” dicht bij de waarheid, als hij schrijft, dat „noch de natuur uit zijn Mei, noch het zintuigelijk trillen van de Verzen daarna, noch ook het Spinozistisch pantheïsme (...) in het marxisme van Herman Gorter verloren zijn gegaan”. (p. 283/4). Toch is ook volgens De Jong Gorter altijd „natuurdichter” gebleven. Wellicht had De Jong zijn overigens heldere studie beter „Gorter en zijn marxisme” kunnen noemen, juist omdat Gorters eigen visie op het marxisme in deze bijdrage zo’n rol speelt.

In een soms uitermate gedetailleerde studie over Gorter en Henriëtte Roland Holst -van der Schalk draagt J. C. Brandt Corstius interessante gegevens aan over beide auteurs, bijvoorbeeld wie welk deel van „John Ball en andere vertalingen van William Morris” vertaalde. Daarentegen zet G. W. B. Borrie nog eens het bekende verhaal van Gorter in de S.D.A.P. en De Tribune op een rijtje onder de titel „Herman Gor-

ter en Troelstra”. Met name aan de psychologische verschillen tussen beide vleugelleiders van de S.D.A.P. krijgen veel aandacht.

Lenin

De laatste bijdrage is van Herman de Liagre Böhl en onderzoekt de verhouding van „Herman Gorter en Lenin”.

Tot in 1919 nam Gorter bij de Russische Bolsjewieken de plaats van vertrouweling in en werd hij door hen beschouwd als een van hun belangrijkste vertegenwoordigers in Europa. De Liagre Böhl verhaalt, hoe het komt, dat niettemin twee jaar later (1921) Gorter uit de Communistische beweging wordt gestoten. In Rusland had men zich gedurende deze korte periode afgewend van het radencommunisme en werden eerst het leger, dan de ambtenaren en de politie, geheel centralistisch van structuur. Kortom, de uitvoerende macht kwam stevig in handen van de communistische partij. Deze partijlijn wilden de Russen ook in de Westeuropese staten doorgevoerd zien. De meest actieve opposant in Duitsland daarentegen was de Nederlander Anton Pannekoek. Diens volgeling Gorter verdedigde in zijn, ook internationaal bekend geworden, „Offener Brief an den Genossen Lenin” (1920) het radencommunisme, dat Pannekoek voorstond. Gorter wees de „voorhooft-strategie” van Lenin af, evenals het uitzaaien van revoluties, het centralisme, het kweken van een achterban via parlementarisme en vakbondslagting en de „leiderspolitiek” met haar tactische manoeuvres. Op het derde Congres van de Komintern te Moskou (1920) hield de dichter van de „Mei” een redevoering ten gunste van het radensysteem. Hij werd hard teruggetackeld door Trotski, die in feite begonnen was mde centralisatie in Rusland in het Rode Leger in te voeren. Trotski beschuldigde Gorter van individualisme, aristocratie en zei, dat hij als „lyricus” over de sociale revolutie sprak. Door twee mislukte radenrevoluties (in Rusland en in Duitsland) kwam het tot een breuk. Pannekoek en Gorter werden o.a. weggeschoven met opmerkingen als: De een is astronoom, kijkt alleen maar naar de sterren, ziet nooit een levende arbeider en de ander is filosoof en nog dichter op de koop toe.

Samenvattend kan ik stellen, dat dit uitstekende boek over Herman Gorter op een meestal boeiende wijze ingaat op zijn psychologische, geestelijke en sociaal-politieke achtergronden. Dat achterin een persoonsregister ontbreekt, moet voor een dergelijke wetenschappelijke publikatie een ernstige omissie heten.

TON LUITING

ACHT OVER GORTER, Garmt Stuiveling e.a. Uitgave: Querido, Amsterdam, 372 blz, f 63,90.

3 jan. '79